

Vladas Šlaitas tarp poezijos ir prozos

Prie veikli j tremties poet , ištikim lyrikai, priskirtinas Vladas Šlaitas (gim s 1920 m.), aukštaitis, ukmergietis. Jis turi išleid s šešis savo poezijos rinkinius : *Žmogiškosios psalm s* (1949), *Ant saul gr žos vamzdžio* (1959), *Be gimto medžio* (1962), *Antroje pus je* (1964), *34 Eil raš iai* (1967). *Aguon gaisras* (1969), *Pro vyšni sod* (1973). Didžiausias šit vis rinkini — *Žmogiškosios psalm s*, kur sutelkta apie šimtas eil raš i , daugiausia sukurt dar Vokietijoje, išleist Detmolde (1949), nors pats poetas nuo 1947 met jau fizin darb dirbo ir gyveno Anglijoje. Ten ir buvo parašyti kit , žymiai smulkesni rinkini k rin liai.

Tas didysis rinkinys — *Žmogiškosios psalm s* — svarbus tuo, kad jame sutelkti eil raš iai vairiais motyvais, kurie užima beveik vis Vl. Šlaito tematikos skal . Kitaip tariant, šitame pirmame rinkiny poetas prieš skaitytojus atsiskleid visais savo jauno veido bruožais, kuri kiti rinkiniai nebedeformavo, bet tik labiau paryškino vien antr bruož , nes tokia yra kiekvieno subrendusio vyro «privilegija ». Jeigu b t reikalingas palyginimas, tekt tarti, kad Vl. Šlaitas savo *Žmogiškosiomis psalm mis* yra panašus A. Nyk - Nili n *Praradimo simfonijose* tuo, kad šie abu vyrai savo pirmuosiuose rinkiniuose pasirod kaip poetai su visomis savo stipryb mis ir silpnyb mis.

Sakysim, *Praradimo simfonijose* jau buvo matyti Nykos-Nili no polinkis savo poetini vaizdži deriniais bei sud tinga sintakse užsiskl sti nuo eilinio skaitytojo, kol šitoks jo siekimas v lesniuose jo rinkiniuose tapo beveik tobulu hermetizmu. *Žmogiškosiase psalm se* regime priešing reiškin : jose Vl. Šlaitas pasirod visai atviras, niekuo savo veido neketin s nei deformuoti, nei sl pti. Šis atvirumo polinkis kituose jo poezijos rinkiniuose pasiek tok familiarumo laipsn , kad jis kartais atrodo asmenine išpažintimi, o kartais net vulgarumu ¹⁰⁰.

Pirmame rinkiny Vl. Šlaito atvirumas atrodo normalus, neapnuogintas d l dviej priežas i . Viena, jo eil raš iai retkar iais dar suskamb davo taisyklingais jambais, kartais dar priedui pasitelkdami hiperbolinius vaizdžius. Jie savaime sugriaudavo kasdieniško atvirumo iliuzij . O kai poetas prabildavo apie dinamiškos ¹⁰⁰

¹⁰⁰ T vulgarum liudija šitokia fraz : « Žodžiu, aš nušneku ne pagal savo nos arba, paprastai tariant, bandau iššokti aukš iau savo bambos» (Vladas Šlaitas, *Širdies paguodai*, Londonas 1965, 10 psl.).

tikrov s reiškinius, jo eilut s skamb davo taip galingai, tartum jas b t suk r s koks nors «audr ir veržlos » palikuonis arba bent plataus masto romantikas, kuris *Srov seil* raštyje dr siai deklaravo :

Aš myliu potvynio plienin , akl srov .
 Ji turi plakt kaip visas žmogiškas gyvenimas.
 Ji turi staugt, ir seklumos mažiausia srovelyt turi staugt :

Aš esu potvynio srov , aš noriu griauti
 apipel jusi širdži griuv sius !
 Prasmekit, užtvaros, ir leiskit man išplauti

lyg aukso smilt žmogišk j siel !
 Aš myliu potvynio plienin , pla i siel ¹⁰¹.

Tiesa, kad *Žmogiškosiose psalm se* šitoki energing strof , griau- nan i kasdieninio kalb jimo b d , t ra nedaug ; ta iau, ia vienur, ia kitur paskleist rinkinyje, j pakanka nuogam atvirumui pa- puošti.

Antra priežastis, d l kurios *Žmogiškosiose psalm se* tartum nema- tyti autoriaus ypatingo atvirumo, yra gana vairi skal motyv , kuriuos poetas palie ia savo pirmojo rinkinio eil raš iais, neužmirš- damas sav s. Ar jis kalba apie *Senus vitražus, Potvyn , Trylikt j apaštal , Nežinom j kareiv , Saul gr žas, Gėrgždant med , Anks- tybuosius gaidžius, Amžin atils , Griau i kr v , Šikšnosparnius, Žol , Kalkes*, jis iš tikr j kalba apie save : apie savo gyvenim , savo menkyst , savo vienatv , apie savo mirt . Arba, jeigu poetas savo eil rašt pradedo tartum pašaliniu motyvu, tai dažniausiai j užbaigia savuoju *aš*, lyg koku asmeniniu antspaudu, be kurio k rin lis lyg neb t tikras. Tai nurodo egotistinio tipo lyrik , koku anks iau už Šlait m suose yra buv s J. Aistis. Tik šitas asme- ninis atvirumas atrodo matomesnis v lesniuose Vl. Šlaito eil raš- iuose, kur išviršinio pasaulio spalv ruden janti saul beatšvie ia mažiau, negu j buvo *Žmogiškosiose psalm se*.

Vl. Šlaito egotizmas leidžia jam atviriau pasisakyti vairiais klausimais, apie kuriuos kiti tremties lyrikai tekalb jo užuomino- mis. Tarp šitoki klausim yra laisvojo tremtinio dalia, t vyn s meil bei jos ilgesys. Sakysime, Nili nas ia minimus klausimus *Pra- radimo simfonijose* yra išreišk s tik simboliškai. Kad ir sukurda- mas *Tremties* eil rašt , L. Andriekus ten išsireišk taip neaiškiai, kad tremtis gal jo b ti suprasta kaip apskritai žmogiška dalia pasau-

¹⁰¹ Vl adas Šlait as, *Žmogiškosios psalm s*, Detmoldas 1949, 81 psl.

lyje, bet ne tas specifinis t kstan i lietuvi stovis po II pasaulinio karo. Tuo tarpu Vl. Šlaitui tai yra tokia didžiul žmogiška drama, kad jai pavaizduoti jis turi griebtis biperboli . Jam atrodo, kad žmogui nubauti nepakeliama bausme nereikia jo nei šaudyti, nei karti, nei uždaryti kal jime iki gyvos galvos, bet, pavertus jo t višk pele-nais ir lygumas užliejus raudonu rašalu, reikia j išstremti svetiman kraštan, kur t kstan iai:

aštri , kaip peilis, svetim aki j šaudys,
kasdien medžiai svetimi j kars,
ir svetimi namai ir svetimas gyvenimas
bus jo kal jimas iki gyvos širdies ! [...]
kol iš žmogaus
paliks tik buvusio žmogaus šeš lis ¹⁰².

Šitaip dramatiškai apie tremties dali , tur b t, n ra kalb j s n vienas lietuvi poetas, priverstinai atsid r s svetur. Tuo tarpu Vl. Šlaito ir patyrimai šiuo atžvilgiu buvo skaudesni: jis gi vokie i naci buvo išvežtas darbams prie Leningrado fronto, paskui buvo nugabentas Olandij kitiems darbams, iš kur pateko karo nunio-kot Vokietij , o iš ia — Anglij . Šitokiose aplinkyb se, supranta-ma, kad jo t vyn s ilgesys gal jo tapti ne veikiamas. Tod l *Neuž pu iamojė šviesojė* poetas rašo :

Net pkit, juodvarniai : jums niekad neišpl šti,
neiškapoti mano ilgesio ir niekad
jums neužp sti neužg stan ios vilties !
Jei norit, imkit mane gyv ir palaidokit —
aš ir pro sunk žem s sluoksn jums kalb siu,
kad mano ilgesy gyvena mano broliai
ir mano vilt neša t kstan iai širdži ! ¹⁰³

Bet kad šitokius biperboliškus žodžius ištart poetas egotistas, jis turi b ti labai prisiriš s prie savo dabartin s žem s ne tik poetine vaizduote. Tod l Vl. Šlaito t vyn s prisiminimuose n ra nieko panašaus diding arba labai žil amži senov , apie koki raš K. Brad nas. Šlaito t vyn pirmiausia yra dabartiška, labai konkreti — Lietuvos tre iaeilis miestas Ukmerg su «maže-lyte gatveli kšte», kuri vadinosi Darž gatv . Bet ta Ukmerg poetui tremtiniui yra tapusi beveik šventa sostin kaip Jeruzal , kur «kiekvie-

¹⁰² Ten pat, 12 psl.

¹⁰³ Ten pat, 8 psl.

nas stogas dega ir liepsnoja [...] tartum saul leidžio didžiulis gaisras » poeto širdyje¹⁰⁴.

Bet ši Vl. Šlaito meil konkre iam Lietuvos kampeliui nereiškia, kad poetas b t pamirš s vis lietuvi taut . Tai jo tauta dabartiniuose suspaudimo pavojuose, kada nedera rašyti meil s eil raš i , bet:

Reikia akmens ir švino.
Arba eil raš i ,
kurie trenkia kaip švinas.
Reikia rašyti taip, kad kiekvienas eil raštis
b t tolygus akmeniui priešui daužyti —
Tam amžinam m s priešui, kurio didžiul s
voros žengia kovos rikiuot j Azijos step mis¹⁰⁵.

Tas poetas, kuris savo t vyn nori ginti nuo priešo, o savo vaikyst s miestel pergyvena kaip Jeruzal , negali b ti skeptikas arba nihilistas, kuris neigt ar abejot b ties prasme. Neabejoja n Vl. Šlaitas, nes visa b tis jam yra teigiama, nors jis pats joje ir b t nežymus, kaip žirnis prie kelio, arba kaip sniege p da, kurios n žym s nebeliks, kai saul ištirpins snieg . Kad ir šitokiam nežymiam jam buvimas ir gyvenimas atrodo tokia brangia Dievo dovana, kad jai apginti poetas paraš vis k rin l . *Dievo malon s* eil raštyje jis sako :

Kiekvien dien aš sveikinu ir džiaugiuosi,
nes yra t kstant kart geriau
pamatyti nors vien paprast dien ,
negu jau niekad daugiau šio pasaulio šviesos nematyti.
Gal jo niekad man s neb ti šiame pasaulyje,
taip kaip lygiai ir v l nebebus nei man s
anei mano šeš lio šiame pasaulyje,
bet šiandien aš esu ir džiaugiuos šituo pasauliu,
kur at jau vien kart iš Dievo malon s¹⁰⁶.

Vl. Šlaitas brangina š kasdienin m s gyvenim kaip Dievo malon s gracingus tiltus pereiti tikresn gyvenim , nes šis gyvenimas :

t ra tiktai preliudas tikr gyvenim ,
kuris švie ia kaip mano kaulai pro mano od .
O, mano meile !

¹⁰⁴ Vl . Šl a i t a s , *Širdies paguodai*, Londonas 1965, 15 psl. ; eil raštis, *Ukmerg* .

¹⁰⁵ K. B r a d n a s , red., *Lietuvi poezija iševijoje*, III t., Chicaga 1971, 478 psl.

¹⁰⁶ Vl . Šl a i t a s , *Širdies paguodai*, 8 psl.

O, mano džiaugsmė ir mano paguoda !
 O, šio pasaulio lengvi ir gracingi tiltai
 kurie nešat mane viršum viso pasaulio upi !¹⁰⁷

Neprasmyb bei absurd šlovinan i rašytoj li ir žurnalist li margoje minioje šiandien šie Vl. Šlaito b t bei gyvenim garbinantieji eil raš iai skamba labai antikonformistiškai, beveik revoliucionieriškai. Tiesa, kad šie eil raš iai parašyti bene dvidešimt met praslinkus nuo *Žmogišk j psalmi*, kada nebuvo paskat protestuoti prieš beprasmyb s varn kranks jimo mad . Ta iau ir aname pirmame rinkinyje poetas išpažino Diev bei jo malon ir kaip laukinis medis nor jo giedoti « apie Dievo dien gerum »¹⁰⁸.

Ir ten jam Dievas nebuvo koks nors anonimas, bet J zus Kristus, kuris kalb jo žmon ms prilyginimais. Bet su juo kalb tis taip, kaip rinkinyje *Saul kryžiuose* m gino L. Andriekus, VI. Šlaitas nedr sta, nes jau ia tok didel nuotol ir savo smulkum , kad, beieškodamas tam mastelio, pradeda m styti « apie savo nuosavas ašaras, kurios smaugia mane ir da »^{109 110 111}.

Žmogiškosiøse psalm se m stydamas apie Diev , poetas vien kart — savo *Atgailos psalm je* — skundžiasi, kad nuod mi našta slegia jo pavargusius pe ius ir siel , o jis pats dži sta «kaip lino baltiniai, kuriuos padžiauna kaimo moterys ant v jo»¹¹⁰. Kit kart , *Potvynyje* m gindamas suprasti bei atjausti Išganytojo meil , jis prisineša vidun «tiek daug švelnios ir begalin s meil s, kad, rodos, šonkauliai neatlaikys širdies sl gimo ir subyr s kaip k dikio žaisliukai »¹¹¹. Tre i kart Šlaitas m gina palyginti savo žmogišk , tur b t, k r jo išdidum su Viešpa iu, priedamas visai nediding išvad :

Anks iau negu mintis mano smegenis kaitusius ateina,
 Tu mano mint jau žinai, o Viešpatie !
 Anks iau negu aš žod pasakau,
 Tu vis sakin žinai, o Viešpatie !
 Ir kai lyg muilo burbulai iškyla
 manyje mano žmogiškasis išdidumas,
 Tu, mano Viešpatie, imi ir p steli,
 ir sprogsta mano tuš ias išdidumas,
 lyg burbulai, kuriuos vaikai
 pro tuš i šiaudo liemen l pu ia¹¹².

¹⁰⁷ K. Brad nas, *Lietuvi poezija išėivijoje*, III t., 479 psl.

¹⁰⁸ Vl. Šl aitas, *Žmogiškosiø psalm s*, 23 psl.

¹⁰⁹ Ten pat., 27 psl.

¹¹⁰ Ten pat, 31psl.

¹¹¹ Ten pat, 33psl.

¹¹² Ten pat, 25psl.

Arba v l papraš s, kad po poeto mirties J zus leist išbu iuoti dulkes po jo koj , Šlaitas prisipaž sta, kad vaikyst je buv s šiltuose santykiuose su Išganytoju, bet per k no nuod m nuo jo nutol s ¹¹³.

Šitie ia sumin ti Vl. Šlaito santykiai su Dievu kaip b ties šal-tiniu dar gal t išsitekti romantizmo r muose, kuriuose gali tilpti vairi kraštutinum , ta iau m s poetas b t menkas atvirumo šalininkas, jeigu nenueit iki sav s nuvertinimo. Antai, *Laiške bi iu-liu* jis raš :

Svarbiausia, kad aš esu bailys ir savimyla.
 Išskyrus savo ankstyv vaikyst
 bei kelis nuoširdumo priepuolius,
 Aš visuomet tik jau Diev iš baim s ir išskai iavimo [...]
 Idant man b t lengviau gyventi,
 idant at jus valandai,
 b t lengviau išsiskirti su šiuo pasauliu,
 aš renkuosi tik jim ,
 nes geriau yra mirt po vilties ir tik jimo v liava,
 negu išeiti be vilties ir paguodos iš šio pasaulio ¹¹⁴.

ia « apsinuoginamosios » Šlaito mintys gana panašios garsiojo B. Pascalio lažybas, pagal kurias tik jimas Diev žmogui nedaug tekainuoja, bet už t «nedaug » jis laimi sau amžin j gyvenim . Kai tuo tarpu d l to «nedaug » netikintis pralošia vis amžinyb . Galimas dalykas, kad ir Vl. Šlaitas yra panašiai m st s, nes dažnai jis rašo apie mirt . Tik vyro amžiuje jis nebedreba d l mirties taip kaip vaikyst je. Dabar krikš ioniškojo tik jimo šviesoje mirtis jam t ra tiltas busim j amžinyb s gyvenim . « Pereik per j . Bet nesta-tyk ia savo gyvenviet s », sako poetas, lietuviškai išversdamas vien arab patarl ¹¹⁵.

Ta iau greta paskališk lažyb momento Vl. Šlaito tik jim Diev palaiko dar du motyvai, kurie jam pa iam teišryšk jo gana v lai. Vienas j — tai grožio meil arba ta pati poeto kuriama poe-zija, kuri jam išspaudžianti ašaras. Eil raštyje *Mano liudinink s* Šlaitas rašo :

kad ne manoma žengt k rybos šventov be ašar ,
 nes poezija yra kelias Dievo meil
 ir dievišk šird ¹¹⁶.

¹¹³ Vl . Šl a i t a s, *Antroje pus je*, Londonas 1964, 10 psl.

¹¹⁴ Vl . Šl a i t a s, *Širdies paguodai*, Londonas 1965, 7 psl.

¹¹⁵ Ten pat, 9 psl.

¹¹⁶ Ten pat, 41 psl.

Kitas kontaktas, kuris nukreipia poetą santykiu su Dievu, yra meilė moteriai. Ji ateina ir praėina, « o amžinosios meilės ilgesys mus lydi iki karšto lentos »¹¹⁷. Todėl jau pirmame savo rinkinyje *Žmogiškasis psalmis* Šlaitas kreipiasi moterį, prašydamas ją *Ilgesio* eilėrašty atidengti savo « žmogiškąjį veidą ir savo mlynas akis », sudėti « rankas mano delnų ir tegul vienoj srovėj srovėna mūsų sielos », nes « tarp tavęs ir tarp manęs toks mažas nuotolis »¹¹⁸. *Balasto* eilėraštyje kalbamas apie tai, kaip « sielos tartum upės vienoj begalinėje meilėje ištirpsta », poetas tada matyti ir kuo reikšmingas, nes « mes abu su tavim iki kaulbaltumo pajuntam, koks sunkus, begalinis balastas yra mūsų kaimui »¹¹⁹. Praskleidęs tik šį dvilypę meilės pergyvenimą *Žmogiškosiose psalmėse*, Vl. Šlaitas nieko neišsitar apie to jausmo santykius su Dievu.

Apie vyro meilę moteriai jis nuodugniau pasisako vėlesniame rinkinyje *Širdies paguodai* (1965). Eilėraštyje *Trisdešimt metų* jis rašo :

Trisdešimt metų saugo kapinynai
tavo peilį gracingas linijas ir mano
nešiam pasauliui numatytą meilę.
Trisdešimt metų vaikštau ir ilgiauosi
tavo šioje žemėje nebepakartojamos¹²⁰

Eilėraštyje *Apie Tave* Šlaitas dar kartą kalbą apie meilę, palaidodami ją «kratinįje giliau nei gyvenimas gali iškasti», ir sako naktį :

aš sapnuoju tave ir pabudęs bučiuoju tavo
dovanotą kryželį¹²¹.

Ar poetas turi galvoje tapti meilę, kuri kadaise jam leisdavo pajusti kuo balastą, kad ir mągstis atvirum Šlaitas, mus palieka spaliojimuose. Tačiau nėra jokių abejonių, kad jis vaizduoja vyro ir moters meilę ne tik giliau pergyvenamą, bet ir skirtą ne vien šiam

¹¹⁷ Ten pat, 37 psl.

¹¹⁸ *Žmogiškasis psalmis*, 94 psl.

¹¹⁹ Ten pat, 98 psl.

¹²⁰ *Širdies paguodai*, 27 psl.

¹²¹ Ten pat, 29 psl.

pasauliui. Meil , nukreipian i Diev , m s poetas gal ryškiausiai atskleidžia eil raštyje *Mano prašymastardamas* :

O, mano Dieve !
 a i už josios veido šveln ir ger paveiksl ,
 kuris saugo mane nuo pikta.
 Aš neprašau,
 kad Tu man atiduotum j mano k no pilnon nuosavyb n ;
 aš tik prašau,
 kad Tu leistumei man j myl ti kaip savo nežemišk seser ,
 kuri saugo mane nuo pikta [...]
 nes kiekviena gera širdis
 yra Tavo buvimo rodymas,
 nes kiekvienas švelnusis ir geras aki pažvelgimas
 yra Tavo buvimo rodymas.
 Aš tik prašau,
 kad Tu leistumei man j myl ti kaip savo nežemišk seser ,
 nes sesers niekados šitoj žem j nesu tur j s ¹²².

D l šio meil s moteriai išaukštinimo snobistiniai avangardistai gali Vl. Šlait pravardžiuoti supelijusiu romantiku; ta iau, jeigu prisiminsime sekso gleiviais kvapais atsiduodan i ši dien aplink , kokioje parašytas šis eil raštis, tur sime m s poetui pripažinti dr s bei originalum . Pirmiausia jis ia pasirodo dr sus, nes, išaukštindamas platoniškos meil s grož bei dorovin gali , jis nesibijo užsitraukti beprasmyb s krankli ir mad sek j pašai-pos. Jis taip pat pasirodo originalus, nes savo platonišk meil jis ia pristato kaip seserišk meil — vien t tem , kuri nuo senov s yra buvusi gyva m s tautosakoje, bet pastaraisiais metais pamiršta daugumos m s poet ir rašytoj tiek t vyn je, tiek tremtyje.

Tiesa, Nykos-Nili no *Praradimo simfonijose* yra netrumpas eil - raštis *Ili n s* vardu. Jame minima mergait , kuri vaikyst je myl jo poetas ir jo v jas, gali b ti suprasta kaip mylimoji ir kaip sesut . Bet, kadangi negalima atsp ti šio simbolio be paties autoriaus komentar , yra pagrindo Vl. Šlaito *Prašyme* reiškiam jausm seseriai laikyti originaliu m s tremties lyrikoje, nes P. Jurkaus *Juodvarni* poe-moje pirm j plan išskylanti sesuo R tel yra kitokio metmens ir kitokio žanro k rinys. Turint aplink biznieri pornografin tvan , tiek P. Jurkaus, tiek Vl. Šlaito iškeliamą švari, altruistin , seseriška meil yra sveikas ir gaivus jausmas, kuris kontrastu byloja, kad

¹²² Ten pat, 42 psl.

biznieriškas ir anarchistinis liberalizmas dar ne visus poetus paj g panardinti žmogišk j kanalizacijos vamzdži dvokian ioje srov je.

Nors pats Vl. Šlaitas vadina save egoistu, ta iau jo atradimas sesers liudija, kad jis n ra toks siauras, kaip sakosi. Jo *Žmogiškosios psalm s* rodo, kad jis, teigdamas b t , gyvenime pastebi dirbant ir vargstant žmog . Apie tai byloja tokie eil raš iai kaip *Batsiuvio gyvenimas, Vandens neš ja, Jau iai, Badas, Nežinomas kareivis* ir kiti. Tas platesnis gyvenimas n ra visai užmirštas n kituose rinkiniuose. Atsirado juose meil kalaitei Filkai, vargšui žvirbliui ant stogo, bet pasiliko panieka pilnutiniams sibaritams — tai miniai, kuri išpaž sta tik « duon ir m s , krauj , vyn ir moter »¹²³ . Nor damas b ti atokiai nuo šitoki smaguriautoj , Vl. Šlaitas negali nesišaiptyti iš juslin s laim s medžiotoj . Tokios pašaipos išraiška — *Trys dideli m stytojai*. Tuos tris laim s išmin ius poetui simbolizuoja Lao-Ts , Tolstojus ir katinas, bet j didžiausias — katinas, nes :

Jie visi trys myl jo šit gyvenim ,
bet katinas myl jo labiausiai,
nes jam buvo duotas tik vienas šitas gyvenimas,
ir už tai apie jok kit gyvenim
jis niekad n nem st .
Jis tik snaud prieš saul ,
šild savo pilvuk
ir vis džiaug si, džiaug si ^{123 124}.

Šitaip šaiptydamasis iš m s dien sensualistin s mies ioni kult - ros, kuri prasideda vynu bei moterimis ir baigiasi pilv šildymu prieš saul , Vl. Šlaitas tikriausiai nesulauks pilnutini liberal bei snob pagyrimo, kaip poetas tikriausiai jiems nenusipeln nei atgavindamas lietuvi poezijoje platonišk bei seserišk meil , nei pabr ždamas žmogiškosios b ties prasmingum , nors «šioj žem je n ra nieko, kas nesibaigt mirtimi arba li desiu »¹²⁵. Ta iau atsistodamas opozicijon prieš m s dien sensualistin minios kult r , o savo poetine praktika neigdamas hermetin poezij , Vl. Šlaitas pasirod kaip tikras poetas, nes kiekvieno meno k r jo pašaukimas teigti ver-tybes, bet niekada netapti konformistu.

¹²³ *Antroje pus je*, 19 psl.

¹²⁴ Ten pat, 15 psl.

¹²⁵ *Širdies paguodai*, 18 psl.

B damas antikonformistas id jiniu atžvilgiu, Vladas Šlaitas tik iš dalies t ra antikonformistas poetin s formos atžvilgiu. Vartodamas aiški vaizdži , tik šiek tiek simboliais papuošt kalb , jis stovi opozicijoje tai miglotai, pamaiviškai, hermetinei poezijai, kuri vis labiau sigali tiek okupuotos Lietuvos lyrikuose, tiek tremties epigonišk poet tarpe. Ta iau jis šiek tiek pasiduoda konformistinei srovei kitame kraštutinyje, kai savo poezij visai numuzikalina, j beveik sulygindamas su kasdienin s prozos kalba. Šitaip jis patenka kasdieninio pokalbio srov , kuri be jokios opozicijos pilietino Jonas Aistis, nes savo muzikalumo stok stengdavosi dažnai pasl pti už žmogiško atvirumo bei familiarumo. Tremtyje šiuo atžvilgiu j pasek L. Andriekus, kuris vis d lto nedr so visai paneigti toki paprastu i muzikini element kaip rimai ir asonansai.

Nuo šitoki smulkmen VI. Šlaitas atsisak savo k rybos pradžioje, nors *Žmogiškiosiose psalm se* dar pasitaikydavo vienas antras eil raštukas tradiciniu ritmu. V lesn je jo poezijoje nebeliko joki muzikini element , tartum poetas b t užmirš s, kad jie nemažai pasitarnauja eil raš io vienovei, ypa kai jo mintis n ra sutapusi su taigia vaizdine išraiška. Sakome «tartum užmirš s », nes, vien kart prisimin s muzikin tradicij , jis suk r savo šedevriuk *Esu nedaug*:

Esu trapus ir lengvas sot lis.
Esu nedaug. Esu labai nedaug.
Bet po man s paliks prisiminimuose
švelnus ir lengvas vasaros dvelkimas.

Esu grakštus ir lengvas išlenkimas.
Esu tik linija. Tik taktas. Ne daugiau.
Bet po man s paliks prisiminimuose
švelnus ir lengvas vasaros dvelkimas ¹²⁶.

Atsisak s šitokio muzikalumo savo eil raš iuose, VI. Šlaitas bepatitiki tik savo minties bangavimu, savo patyrimu bei asmeniniu atvirumu, kuriems užtenka familiarios kasdienin s kalbos. Bet kad šitokia nemuzikalia, prozine kalba galima sukurti stipr poetin k rin , vaizdžiai liudija netrumpas Šlaito eil raštis *Ant saul gr žos vamzdžio* ^{126 127}. Vienaip ži rint, šis k rinys yra priešingyb pamaiviškam hermetizmui, nes šiame eil raštyje n ra joki miglomis apgaub-

¹²⁶ K. Brad nas, red., *Lietuvi poezija iševijfoje*, III t., Chicaga 1971, 480 psl.

¹²⁷ Vl . Šl ait as, *Ant saul gr žos vamzdžio*, Londonas 1959, 38-43 psl.

t sl pini . Bet, antra vertus, ten vis d lto sklinda poezija, o ne proza, nes autorini savo vienišos širdies li dnai daliai išreikšti pavyko sukurti adekva i , taigi vaizdži . Nešdami emocin mint , jie poeto nemuzikal kalb jim iškl poezijos eter .

Kad šitokia poezija proza toli gražu nevisada pasiseka Šlaitui, liudija tie jo eil raš iai, kuriuose jis ima plep ti samprotaudamas ir vartodamas išprotautinius žodelius : kadangi, užtat, nes, b tent... Štai, tokios neperkeistos prozos pavyzdys iš *Akhenatono parašt s* :

K a d a n g i esu viengungis pakeliui senatv ,
už tai ir visas mano gyvenimas yra ne kas kita,
kaip vienas vientisas pasikalb jimas su pa iu savimi.
Tenka kalb ti už du ¹²⁸.

Dažniau šitokios žurnalistin s prozos pasitaiko eil raš i pradžioje, o kartais ir visas eil raštis kaip *Su Turgenevu* — tikros prozos gabaliuku. Bet Šlaito garbei reikia pasakyti, kad jis turi pakankamai asmeninio patyrimo gaivinam min i , kurioms jis suranda originalin , vaizdin išraišk , o ši proziškai prad t gabaliuk iškelia iki poezijos. Šitokios poezijos proza apstu rinkinyje *Ant saul gr žos vamzdžio*.

Šitokia atvira, familiari, ner ksminga, su retais šypsniais, su dažnesni grauduliu d l art jan ios mirties, bet viltinga tik jimu gyvenimo prasm ir Diev , Vl. Šlaito poezija atrodo galutinai išsilaisvinusi nuo tariam varžt , paskelbt , su *Keturi Vj* pradžia. Ar dar galima poezijai eiti toliau laisv s ir prozos keliu ! Ar jau laikas sugr žti atgal, kaip sugestionavo tas pats Vl. Šlaitas savo miniati ra *Esu nedaug?* Ar rasti tre i keli ?

Antanas Jasmantas b ties ir neb ties slenkstyje

Antanas Jasmantas nepriklauso veikli j tremties poet grupei, nes t ra 1965 m. paskelb s tik vien savo poezijos rinkin *Gruodo* vardu. Ta iau tuo vienu rinkiniu jis yra už m s žymi viet tarp tremties poet savo poezijos tematika ir forma. *Gruode* sutelkt lyrik pirmiausia galima charakterizuoti kaip filosofin s minties ir muzikin s harmonijos sintez .

Kaip minties lyrika A. Jasmanto poezija skiriasi nuo tos abstraktin s poezijos, kuri vadinama ia ezoterine, ia hermetine poezija, ¹²⁸

¹²⁸ Vl . Š la it as, *Širdies paguodai*, 32 psl.